

RIIGIKOHUS

Avaldatud veebilehel *Riigikohus* (<https://www.riigikohus.ee>)

Avaleht > Ivo Pilving: elukoht on vaba, aga valetada ei tohi

Ivo Pilving: elukoht on vaba, aga valetada ei tohi

27. veebruar 2025

Riigikohtu halduskolleegiumi esimees ja põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi liige Ivo Pilving kirjutas Delfis [1], et õiged elukohaandmed on fakti- ja seaduspõhise riigikorralduse üks aluseid ning õigusriik ei tohi leppida olukorraga, kus poliitik saavutab võimupositsiooni riigile valetades.

Loe artiklit Delfist [1] või alt.

Elukoht on vaba, aga valetada ei tohi

Igaühel on Eestis õigus endale vabalt elukoht valida. Elukohti võib olla mitu. Elukoha andmete õigsust eeldatakse, kuni pole tõendatud vastupidist. Valeandmed tuleb registrist eemaldada.

Elva vallast on viimastel aastatel võrsunud mitu kohtuasja, kus volikogu opositsioon süüdistab konkurente poliitურismis. Valimisseadus nõuab, et volikokku kandideerijad oleks valla või linna püsielanikud. Opositsionäärid väidavad, et mitu koalitsiooni kuuluvat volikogu liiget ei ela tegelikult Elva vallas. Seetõttu üritasid nad kohtu kaudu vallavõime sundida probleemiga tegelema. Viimaks Tartu Ringkonnakohus sellise ettekirjutuse tegigi.

Oktoobris aga esitas Elva vald Riigikohtule põhiseaduslikkuse järelevalve taotluse väitega, et elukohtade sisuliseks kontrolliks napib õiguslikke instrumente. Kolmapäevases otsuses [2] kinnitas Riigikohus, et omavalitsustel on õigus ja kohustus elukohaandmeid sisuliselt hinnata. Rahvastikuregistri seadus koos valdkonnaülestõigusaktidega – haldusmenetluse seaduse ja riigivastutuse seadusega – annavad selleks piisava aluse.

Elukohaandmete vajalikkus

Õiged elukohaandmed on fakti- ja seaduspõhise riigikorralduse üks aluseid. Küsimus ei ole vaid volikokku kandideerimises. Põhiseadus ise seob ka hääleõiguse kohalikel valmistel püsiva elukohaga. On selge, et põhiseadus ei pea siin silmas libaelanikke. Järelikult tuleb luua hoovad, mille abil suudetakse vahet teha tegelikel ja väidetavatel elukohtadel.

Elukohast sõltub ka õigus paljudele avalikele teenustele: eriti lasteaia- ja koolikohad ning sotsiaalarbitr. Kui mõnda linnaossa on palju lapsi elama registreeritud fiktiivselt, võivad koolikohast ilma jääda need, kes piirkonnas tegelikult elavad. Sellised kuritarvitused piiravad teiste inimeste õigusi. Sohitegemise vastu peavad põhiseaduse järgi Eestis pakkuma kaitset nii kohtud kui ka rahvastikuregistri töötajad.

Õigusriik ei tohi leppida olukorraga, kus poliitik saavutab võimupositsiooni riigile valetades.

Elukoha tähendus

Elukoha andmetega seoses on liikvel palju hirmujutte. Loodetavasti aitab Riigikohtu otsus neid kummutada. Kedagi ei hakata kusagilt välja tõstma. Keegi ei pea hakkama igas juhuks koguma vee- ja prügiarveid. Mitte kedagi ei tohi elukoha tõestuseks salaja filmida või pealt kuulata. Pärisorjust ega sunnismaisust ei taastata.

Meelevaldne on Eesti rahvastikuregistrit seostada nõukogudeaegse sissekirjutusega. Sissekirjutus määras muuhulgas, kus inimene elada tohtis. Praeguse aja elukohateatel mingit sellist tähendust pole. Vaba inimene elab seal, kus ta tahab – mõistagi, kui tal on selleks eluruumi omaniku nõusolek või kui ta on ise omanik. Üksnes valetada ei tohi – väita riigile, et ma elan aadressil, millega mul püsivat sidet pole.

Piisav seos

Mis siis aga on tingimused, et nimetada mingi ruum elukohaks? Püsiv elamine on midagi enamat, kui külas käimine, kuid künnis ei ole kõrge. Registrijärgne elukoht ei pea tingimata olema peamine, st eluruum, kus inimene kõige enam viibib või kus paikneb lõviosa tema varast. Seadus ütleb selgelt, et inimesel võib olla mitu püsivat elukohta – kui on soov, siis kolm, neli või enamgi. Kõigi nende seast võib vabalt valida, milline kanda registrisse, ilma et peaks kartma süüdistust valetamises.

Elukohaks võib peamise alukoha asemel registreerida suvila, vanaisalt päritud talu, ühikatoa jne, ehkki see ei pruugi olla inimese elu keskpunkt. Kärkpere lapsed, kes pendeldavad ema ja isa vahet, elavad loomulikult mõlema vanema juures. Kui volikogu liige elab koos oma perega teises vallas, ei välista see tingimata, et tal ei või samal ajal olla püsivat pesakest linnas, mille volikokku ta valiti.

Püsiv elamine ei eelda, et elupaigast ei võiks pikemaks ajaks lahkuda. Püsiva elukoha puhul on oluline, et eluruumi pöördutakse ikka ja jälle tagasi, iseäranis puhkamiseks või vaba aja veetmiseks, kasvõi harva ja lühiajaliselt. Seevastu hotellituba või turismitalu, mille meie äraolekul hõivavad teised inimesed, ei ole püsiv elukoht, isegi kui me oleme seal sagedased püsikliendid.

Tõendid

Elukohaandmete kontrollimise põhimõtteline võimalus ei tähenda, et kohalikud omavalitsused peaks kampaania korras hakkama tegema lausalisi kontrolle. Seadus ütleb: rahvastikuregistrisse kantud andmete õigsust eeldatakse. Selleks, et algatada kontroll, peab omavalitsusel olema tekkinud põhjendatud kahtlus. Pole alust kahtlustada kõiki ja kõikjal valetamises. Kui poliitiline konkurent palub volikogu liikme tegelikku elukohta, tuleb konkurendil esmalt selgitada, miks ta väidab, et volinik tegelikult registreeritud eluruumis ei ela.

Kahtlus ainuüksi ei ole piisav elukohaandmete muutmiseks või registreerimisest keeldumiseks. Andmetesse võib sekkuda ainult siis, kui on olemas tõendid ja asutusel kujuneb selge veendumus, et andmed on valed. Tõendamiskoormus on siin selgelt omavalitsusel.

Seejuures ei anna seadus munitsipaalasutustele mingeid erakorralisi volitusi teabe hankimiseks – pealtkuulamiseks, eluruumi tungimiseks või õisteks üllatusvisiitideks, uurimaks kes, kus ja kellega magab. Lubatavad on vaid haldusmenetluse standardtõendid – ennekõike asjaosaliste endi seletused, tunnistajate ütlused, teistelt asutustelt saadavad andmed ning dokumendid. Asjaosaline on asutuse nõudel seaduse järgi

kohustatud esitama tõendid ja andmed, mille olemasolu võib talt eeldada. Põhjendamatu keeldumise korral võidakse asi otsustada inimese kahjuks.

Kahtluse korral peaks õigusriigis esmaseks sammuks olema isiku enda ärakuulamine. Ka menetlusosalise seletus eluruumi kasutamise kohta võib sõltuvalt asjaoludest olla küllaldane tõend, mis kahtlused kummutab. Seega, üürileandjalt, naabritelt või sugulastelt tunnistajana ütluste võtmine või kommunaalarvete nõudmine on küll põhimõtteliselt võimalik, aga õigustatud vaid siis, kui elukohateate esitaja enda seletused pole usutavad– utreeritult nt olukorras, kus registri järgi elab 2-toalises korteris seitse lastega peret.

Teate sisestas:

Sandra Sommer

pressiesindaja

5333 9846, 730 9042

sandra [dot] sommer@riigikohus [dot] ee

Allikas URL: <https://www.riigikohus.ee/et/uudiste-arhiiv/ivo-pilving-elukoht-vaba-aga-valetada-ei-tohi>

Lingid

[1] <https://epl.delfi.ee/artikkel/120359973/ivo-pilving-elukoht-on-vaba-aga-valetada-ei-tohi>

[2] <https://www.riigikohus.ee/et/uudiste-arhiiv/riigikohus-kov-saab-kontrollida-elukoha-andmete-oigsust>